Termelői értékesítő szervezetek jelene és jövője a hazai zöldség-gyümölcs termelésben

MAGDA SÁNDOR – GERGELY SÁNDOR

Kulcsszavak: értékesítés, zöldség-gyümölcs termelés, szerveződési szintek.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Tanulmányunkkal hozzá kívánunk járulni ahhoz, hogy Magyarország elfoglalja az őt megillető méltó helyét a zöldségek és gyümölcsök hazai és nemzetközi piacán. Ugyanis nem elegendő tudnunk azt, hogy milyen komparatív előnyökkel rendelkezünk ezen a téren (is). Azt sem elég tudnunk, hogy milyen csodás ízű, illatú és aromájú zöldséget, gyümölcsöt tudunk megtermelni. Az sem elég, hogy több száz éves hagyománya van nálunk a zöldség-gyümölcs termelésnek. Ez mind nem elég, mert nagy szomorúsággal állapítható meg, hogy nem aknázzuk ki a csaknem 500 milliós európai uniós piac lehetőségeit, sem azt, hogy tőlünk keletre, elérhető távolságra újabb 150 milliós lakosságú potenciális piac található. A magyar lakosság egészségesebb életéhez is szükséges, hogy jelentősen több zöldséget, gyümölcsöt fogyasszon. A hazai kertészeti termékek nettó exportja pedig lehet(ne) a mainak akár 2-3-szorosa is. Legalább ilyen fontos az, hogy ennek következtében több tízezer új és hosszú távon fenntartható munkahely jöjjön létre, túlnyomórészt azokban a kistérségekben, amelyek lakossága a leginkább nélkülözni kényszerül a munkalehetőséget. Azonban mindez csak terv marad mindaddig, amíg nem jönnek létre a zöldség-gyümölcs termelők a mainál nagyobb erőegyesítései; első-, másod- és harmadfokú termelői, értékesítő szervezetei. E szervezetek nélkül arra sincsen lehetőség, hogy mai pozíciónkat megőrizzük a hazai és exportpiacon, nemhogy bármiféle expanzióra lenne lehetősége a magyar zöldség-gyümölcs ágazatnak.

1. TERMELŐI ÉRTÉKESÍTŐ SZERVEZETEK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A *kertészeti termelés versenyképessége létkérdés*. Szó szerint létkérdés az egész terméklánc és/vagy értéklánc minden szereplője számára. A *termelői értékesítő szervezetek* (továbbiakban TÉSZ) tevékenységének az *egész kertészeti termékpályára* kiterjedő, egészen a fogyasztóig tartó szervezettséget kell megvalósítania és garantálnia. Ez az egyik legfontosabb versenyképességi tényező a kertészeti termékpályán. Ezen kívül a *versenyképesség*et a termelés mérete, technológiai színvonala, a termelők képzettsége és mentalitása, valamint az állami magatartás és szabályozás kertészeti tevékenységet támogató jellege szabja meg. A termelői értékesítő szervezeteknek és azok másod-, harmadszintű összefogásainak, egyesüléseinek akkor van nagyobb hatása a kertészeti vertikumok működésére, ha az értékesítés mellett a *közös beszerzést* is megvalósítják, szervezik. Ehhez azonban olyan *forgóeszközkészlet*re van szükség, amelyet a hazai notórius tőkeszegénység és a bankok kedvezőtlen hozzáállása nem tesz lehetővé Magyarországon. Márpedig abban az esetben, ha ezen a téren nem történik alapvető változás, akkor a *magyar kertészeti ágazatok fejlesztésének* megvalósítása lehetetlenné válik. Annak ellenére, hogy sokoldalúan bizonyított annak fontossága.

A kereskedelem világszerte koncentrálódik, és a *kiskereskedelmi mamutok* hálózatai már Magyarországon is *túlerő*ben vannak a zöldség- és gyümölcsforgalmazásban. Ezek a hálózatok *jó minőségű, egyöntetű és nagy mennyiségű áru* pontos szállítását követelik meg, s e feltételeknek az egyéni termelők az Európai Unióban is nehezen, vagy egyáltalán nem tudnak megfelelni. Éppen ezért az Unió szorgalmazza termelői és értékesítési szervezetek létrejöttét.

A *TÉSZ-ek a gyümölcs- és zöldségszabályozás alapegységei*, a termelők összefogásával jönnek létre. Feladatuk a kínálat növekvő koncentrációja a kereslet koncentrációjával szemben, szolgáltatások biztosítása a tagoknak, az értékesítés koordinálása e szervezeteken keresztül.

A TÉSZ-ek jelentős mennyiségű áruval jelentkeznek a piacon, ami *jobb alkupozíció*t, *magasabb bevétel*t jelent(het) a termelő számára. A termelő bevételeit növeli az is, hogy az ilyen szervezetekbe szerveződött termelők együttesen képesek az áru válogatásához, csomagolásához szükséges gépek beszerzésére, tárolók létesítésére, a termék korszerű feldolgozására, ami által értékesebb árut állíthatnak elő, illetve az áru értékesítésével megvárhatják a piac kedvező alakulását.

TÉSZ alapításának követelményei

- minimum 15 fő;
- adatszolgáltatási kötelezettségének eleget tett;
- FVM nyilvántartásba vették;
- csak zöldség- és gyümölcstermelésre (összes árbevétel legalább 50%-a);
- éves árbevétel legalább 250 millió forint;
- működési program.

A TÉSZ-ek fő feladatai: a termelés alakítása az igényekhez (mennyiségileg és minőségileg egyaránt), a kínálat koncentrálása, a termelési költségek csökkentése és a termelői árak stabilizálása, környezetbarát természeti és hulladékkezelési módszerek alkalmazása, a termék kiszereléséhez és értékesítéséhez megfelelő technikai eszközök termelők rendelkezésére bocsátása.

A TÉSZ-ek által végzett tevékenységek a következők.

Válogatás, csomagolás: Egyes TÉSZ-eknél a termelők saját válogató-csomagoló gépekkel rendelkeznek, és maguk végzik ezt a feladatot, más helyeken a termelők ömlesztve szállítják központi feldolgozásra az árut.

Tárolás: A termelt áru fajtájától függően rendszerint rendelkeznek az áru átmeneti hűtésére (pl. paprika, paradicsom) vagy hosszú távú (pl. alma, körte) tárolására szolgáló közös hűtőtárolóval.

Értékesítés: Szintén több módja lehetséges. Jól ismert a holland típusú, aukciós értékesítés, ahol az árut a szervezet központjában kialakított aukciós teremben vásárolják meg a nagy- és kiskereskedők. Ennek az értékesítési módnak a jelentősége csökken Hollandiában (is). Az utóbbi időben egyre fontosabbá válik az előre megkötött szerződéseken alapuló, a nagykereskedőknek és a kiskereskedelmi hálózatoknak való közvetlen értékesítés. Ha ez közel azonos alkuerejű partnerek között valósul meg, akkor minden szereplő számára előnyös.

Feldolgozás: Az előírásoknak nem megfelelő minőségű, illetve a speciálisan e célra termelt termékek a feldolgozóiparnak adhatók el, illetve a TÉSZ maga is végezhet feldolgozást (pl. savanyúságok, befőttek, aszalványok készítését).

Tanulmányunkban a TÉSZ-ek tevékenységét ennél sokkal részletesebben mutatjuk be, mert az a meggyőződésünk, hogy a TÉSZ-eknek – egyéb hazai átütő erővel rendelkező integrációs kristályosodási pont nem lévén – a termelők és a fogyasztók érdekében magukra kell vállalniuk sok más feladatot is.

A piacgazdaságban folyó kertészeti termelés versenyképessége létkérdés. Szó

szerint létkérdés az egész terméklánc és/vagy értéklánc minden szereplője számára. A *termelői értékesítő szervezetek* tevékenységének az egész kertészeti termékpályára kiterjedő, egészen a fogyasztóig tartó szervezettséget kell megvalósítania és garantálnia. Ez az egyik legfontosabb *versenyképességi tényező* a kertészeti termékpályán. Ezen kívül a versenyképességet a *termelés mérete, technológiai színvonala, a termelők képzettsége és mentalitása*, valamint az *állami magatartás és szabályozás* kertészeti tevékenységet támogató jellege szabja meg.

Az *Európai Unióban a zöldség- és gyümölcspiaci rendtartás* piacszabályozási és támogatási rendszere a termelőket összefogó, centralizált szervezetekre épül.

A zöldség- és gyümölcs közös piacot szabályozó 1234/2007/EK tanácsi rendelet értelmében a rendtartás alappillérei a zöldség-gyümölcstermelők által létrehozott termelői értékesítő szervezetek, amelyek más mezőgazdasági ágazatban működő termelői összefogástól eltérően a zöldség-gyümölcs ágazatban *piacszabályozó tevékenységet is* ellátnak, ezzel egyszerűsítve az ágazathoz kapcsolódó közigazgatást és a piaci válságmegelőzési és -kezelési tevékenységek végrehajtását.

Az Európai Unióban 2008-ban *1594 termelői szervezet és 266 termelői csoport* működött, melyek mintegy *33%-át forgalmazzák az uniós zöldség-gyümölcs termékeknek*. Azt gondoljuk, hogy az egész rendszer *generális javítás*ra szorul, ha mindössze egyharmad részét képes megszervezni a termelők termékeinek piacra juttatásából. *Hazánkban* jelenleg *31 elismert termelői szervezet és 34 előzetesen elismert* zöldség-gyümölcs termelői csoport van, amik piaci részesedése 20% körül alakul, mintegy *43 milliárd Ft nettó forgalmi érték*et képviselve. A TÉSZ olyan természetes vagy jogi személyiségű, a *zöldség-gyümölcstermelők termékének közös értékesítésére és feldolgozására* létrehozott szervezet, amely meghatározott agrárrendtartási feltételek betartása esetén uniós támogatásban részesülhet. Ezt a szervezeti formát a termelők saját elhatározásukból, gazdálkodásuk támogatására hozzák létre, a közös együttműködésből származó előnyökre alapozva. Fontos kiemelni, hogy a TÉSZ nem önálló jogi forma, hanem egy elismerési eljárás keretében megszerzett *cím*, amihez az Európai Unió a szervezet működésének támogatását köti. A szervezet működési kereteit egy gazdasági társaságnak – *Rt., Kft.* vagy *szövetkezet* – kell biztosítania.

A szervezet elismerésének és támogatásának feltétele, hogy a szervezet felépítése és működése teljes egészében megfeleljen az Európai Unió által megfogalmazott mindenkori célkitűzéseknek. Az Európai Unió a TÉSZ-ek elismerésének és támogatásának feltételeit a *1234/2007/EK tanácsi rendelet*ben szabályozza, a végrehajtási eljárásokat az *1580/2007/EK bizottsági rendelet*ben rögzítették. A közösségi szabályozás a TÉSZ-ek elismeréséhez iránymutatásokat tartalmaz, amely alapján a tagállamok az adott ország zöldség- és gyümölcságazatának egyedi tulajdonságaihoz igazítva, nemzeti szabályozásban határozhatják meg az elismerés konkrét feltételeit. Magyarország az említett uniós rendeletek alapján a *19/2008. (II.19.) FVM rendelet*ben szabályozza a TÉSZ-ek elismerési rendjét, követelményeit, minimum feltételeit, a benyújtandó okiratokat, a tagok demokratikus részvételét a döntéshozatalban, valamint a működéssel, nyilvántartással és ellenőrzéssel kapcsolatos eljárásokat.

Az uniós jogszabály a termelői szerveződéseket, a szervezettség stádiuma alapján, az *előzetesen elismert*, illetve az *elismert* kategóriába sorolja. Az előzetes elismerés célja, hogy olyan termelői szerveződések működését és beruházásait is támogassa a közösség, amelyek az elismeréshez szükséges követelményeknek még nem tud-

nak teljes egészében eleget tenni. Ezeket az előzetesen elismert szervezeteket a magyar jogszabály zöldség-gyümölcs termelői csoportnak nevezi.

Az *előzetes elismerés maximum 5 évig* tarthat, mely közben, vagy utána az adott szervezetnek elismerésért kell folyamodni. Az elismerés feltételrendszerét az uniós jogrend többek között a *szervezet taglétszámához*, illetve a szervezet tagi *árbevételéhez* (a szervezet tagjai által termelt és *beszállított termékek értékesítéséből származó árbevételhez – ÉTÉ) köti*. A 19/2008 FVM rendelet a hazai elismert szervezetek *minimális* méretét *15 tag*ban és *250 millió forint éves tagi árbevétel*ben határozza meg. Az elismerés másik feltétele az uniós szabályozásban megfogalmazott, a szervezetre és a tagokra egyaránt előírt *kötelezettségek* betartása. A kötelezettségeket nemcsak a szervezet elismeréséig, hanem azt követően is be kell tartani, amit a hatóságok rendszeresen ellenőriznek.

Az Európai Unió a termelői értékesítő szervezeteket az *Európai Mezőgazdasági Garanciaalapból (EMGA)* finanszírozott belpiaci intézkedéseken keresztül támogatja. Ezek a következők: *előzetesen elismert TÉSZ-ek működésének és beruházásának*, valamint az elismert TÉSZ-ek működési programjának támogatása. A TÉSZ-eknek nyújtott támogatásokat az *Unió utófinanszírozás*sal biztosítja a szervezetek számára, melyet a tagállamok társfinanszírozással egészítenek ki. Lehetőség van éven belüli részfizetés igénylésére is, valamint az előfinanszírozás biztosítékaként a kifizető ügynökség támogatási ígérvényt állít ki a szervezet kérésére.

Az előzetesen elismert szervezetek működési költségeinek támogatása a szervezetek adminisztratív működésének támogatását szolgálja. A támogatás alapja a szervezet adott évi nettó értékesítési árbevétele. A *működési támogatás* értéke 5 éven át az évenkénti *értékesítési árbevétel 10-10-8-6-4%-a*, de *évente maximum 100 ezer euró*. Fontos szabály, hogy csak annak a termékkategóriának a bevételét lehet figyelembe venni, amire a szervezet az előzetes elismerést megkapta. A nettó árbevételbe beleszámít a tagok TÉSZ-en keresztül forgalmazott termékeinek értéke, valamint a melléktermékek értéke is.

Az előzetesen elismert TÉSZ-ek támogatásának másik formája a beruházási támogatás, amelynek alapja az elismerés eléréséhez összeállított *elismerési terv*ben szereplő, a beruházási tevékenységekkel kapcsolatban felmerülő, számlával igazolt költségek. Az *Európai Unió* a beruházási támogatás mértékét az újonnan csatlakozott országok (*EU-12*) esetében az elszámolható *költségek 55-75%-ában* maximalizálta, de ennek pontos értékét a tagállamok maguk dönthetik el. *Magyarország*on a 28/2008. (III.18.) FVM rendelet szabályozza az előzetesen elismert TÉSZ-ek támogatását, amely alapján a hazánkban *előzetesen elismert szervezetek* az elismerési tervben foglalt beruházásaikhoz *az adható minimális 55%-os támogatás*ban részesülnek, amihez Magyarország nemzeti társfinanszírozásként mindössze 5%-kal járul hozzá. Ezzel szemben például *Romániában* ez a támogatási mérték eléri a maximálisan adható *75%*-ot, a román állam 25%-os hozzájárulásával.

A működési és beruházási támogatás kifizetése az elismerési tervben szereplő ütemezéstől függően féléves vagy éves részletekben történhet. A támogatás igénylését legkésőbb az adott félév vagy év végét követő harmadik hónap végéig kell benyújtani. A támogatási kérelmet a tagország kifizető ügynökségéhez, hazánkban a *Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalhoz* (MVH) kell eljuttatni, ami az ellenőrzések lefolytatása és a támogatási feltételek maradéktalan teljesülése esetén a benyújtást követő *6 hónap*on belül folyósítja a megítélt összeget. Nos, ez a 6 hónap a *termelőnek* igen *sok*.

Az *elismert TÉSZ-ek* működési programjuk sikeres megvalósításához közösségi és nemzeti forrásból támogatásban részesülhetnek. Támogatásra csak azok az elismert TÉSZ-ek jogosultak, amelyek rendelkeznek a nemzeti szakhatóság (hazánkban a *Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium*) által elfogadott működési programmal, és létrehoztak egy a tagok befizetéseiből álló *pénzalap*ot, azaz a *működési alap*ot. A működési alap célja a jóváhagyott működési program intézkedéseinek finanszírozása.

Az elismert TÉSZ-ek *támogatás*a az Európai Unióban a szervezet *működési alap*jának *kiegészítés*ével valósul meg. Az uniós támogatás mértéke maximálisan a tagok által befizetett összeggel lehet azonos, azzal a feltétellel, hogy nem haladhatja meg a szervezet tárgyévet *megelőző év* értékesítési *árbevétel*ének *4,1%*-át és az alapból finanszírozott *költségek 50%*-át. A 4,1%-os támogatási kulcs *4,6%-ra növelhető*, amennyiben a forgalomba hozott termék értékének 4,1%-át meghaladó összeget csak válságmegelőzési és -kezelési intézkedések céljaira használják fel.

A szervezet értékesítési árbevételének meghatározásakor, az előzetesen elismert szervezethez hasonlóan, csak azoknak a termékeknek az értékét lehet figyelembe venni, amelyekre a szervezet az elismerést megkapta. Az értékesítési árbevétel számításába az első szintű *feldolgozáson átment termékek értéke, a melléktermékek értéke, valamint az értékesítésből kivont termékek értéke* is beleszámít.

Azokban a tagállamokban, ahol a termelők szervezettsége nem éri el az uniós átlagot, a rendelet lehetővé teszi a *működési alap nemzeti hozzájárulással való kiegészítés*ét is. Ennek összege nem haladhatja meg a *tagi hozzájárulás 80%*-át. *Magyarország* a kiegészítő nemzeti támogatást a 119/2008 (IX.11.) FVM rendeletben szabályozza, és *3,68%*-ban maximálja. Sajnos ez a nemzeti támogatás nehézkesen működik, amihez a hosszú és bürokratikus brüsszeli jóváhagyási procedúra és a forrásoldal szűkössége is hozzájárul. Pedig ez egy olyan lehetőség, amivel érdemi segítséget kaphatnának a szervezetek.

A TÉSZ-ek egész támogatásrendszerében meg kell oldani *a másod- és harmadfokú szervezetek kiemelt támogatás*át, mert e nélkül az egész Európai Unióban tapasztalható alacsony termékforgalmi arányuk nem fog olyan szintre felemelkedni, amellyel a termelők egyenjogú partnereivé válhatnak a piaci túlerőben lévő nemzetközi kereskedelmi monopóliumoknak. Márpedig ez az *egész kertészeti terméklánc minden szereplőjének hosszú távú érdeke*.

Az EU 15 régi tagállamában a TÉSZ-ek zöldség-gyümölcs termékforgalmi részaránya a *legkedvezőbb Belgiumban és Hollandiában*, ahol ez eléri a 71%-ot. Őket követi Franciaország 55%-kal, majd Spanyolország 50%-kal. Jellemző, hogy az *első két helyezettnél igen kevés a TÉSZ-ek száma*, hiszen Belgiumban mindössze 6, Hollandiában pedig 14. Nem így a 3. és 4. helyezetnél, mert Franciaországban 340 TÉSZ van, Spanyolországban pedig 536. Érdekes, hogy Európa vezető zöldség-gyümölcs termelője, *Olaszország nem él a TÉSZ-ek adta többlet piacierő-támogatás és -szervezettség* lehetőségével, hiszen annak ellenére, hogy régi tagállama az Európai Uniónak, mindössze 27%-os az arány a zöldség-gyümölcs termékek forgalmából.

A Termelői Értékesítő Szervezeteknek és azok *másod-, harmadszintű összefogás*ainak, egyesüléseinek akkor van nagyobb hatása a kertészeti vertikumok működésére, ha az értékesítés mellett a *közös beszerzés*t is megvalósítják, szervezik. Ehhez azonban olyan forgóeszközkészletre van szükség, amelyet a hazai *notórius tőkeszegénység* és a bankok kedvezőtlen hozzáállása nem tesz lehetővé Magyarországon.

2. TERMELŐI ÉRTÉKESÍTŐ SZERVEZETEK MAGYARORSZÁGON

A *legnagyobb gond az, hogy* a hazai zöldség-gyümölcs termelésből a TÉSZ-ek forgalma *2008-ban mindössze 21,1%* volt. Ez azt jelenti, hogy az európai uniós és hazai támogatások ellenére – noha a kettő együtt kiteheti a működési költségek akár 8%-át is – sincsen olyan *piaci erő* a TÉSZ-eknél, amellyel alapvetően tudnák befolyásolni a piacot (1. táblázat). Ilyen alacsony arány mellett nem tárgyalhatnak egyenlő jogú partnerként a túlerejüket egyébként is kőkeményen érvényesítő, főként *külföldi tulajdonú kiskereskedelmi mamutokkal.* Akkor is sokkal nagyobb lenne a beszerzési és értékesítési erőkoncentráció a TÉSZ-eknél, ha a meglévők *együtt szereznének be és értékesítenének.* Hiszen abban az esetben a mai átlagos TÉSZ piaci erőnek több mint a 60-szorosát volnának képesek érvényesíteni. Az alacsony részarányt kifejezi a TÉSZ-tagok területe és az átlagos TÉSZ-terület is. A TÉSZ elégtelen részarányára vonatkozó megállapításunk akkor is helytálló, ha azt is rögzíthetjük, hogy 2003-tól, ugyan ingadozó mértékben és kisebb visszaesésekkel, de növekedett a TÉSZ-ek értékesítési részaránya a zöldség-gyümölcs termelésből (2. táblázat, 1. ábra).

1. táblázat

A TÉSZ-ek gazdasági és tevékenységi mutatóinak változásai

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
TÉSZ-ek száma (db)	1	4	12	25	69	101	77	64	58	63	65
Elismert TÉSZ-ek száma (db)	0	0	0	1	1	8	7	7	9	11	11
TÉSZ-tagok száma (db)	54	362	1 165	4 120	13 450	23 980	20 514	20 484	20 177	20 000	20 605
Átlagos taglétszám (db)	54	91	97	165	195	237	266	320	348	317	318
TÉSZ-tagok területe (ha)	268	1 145	3 320	9 825	25 139	25 640	26 122	29 550	34 982	35 000	37 089
Átlagos TÉSZ-terület (ha)	268	286	277	393	364	254	339	462	603	556	570
Átlagos tagi üzemméret (ha)	4,96	3,16	2,85	2,38	1,87	1,07	1,27	1,44	1,73	1,75	1,80
Teljes értékesítés (mill. Ft) (1)	262	879	2 087	6 311	22 103	33 956	32 878	37 980	33 030	43 000	n.a.
Tagi értékesítés MPV (mill. Ft) (2)	213	698	1 616	5 430	20 312	26 244	23 518	30 011	29 492	38 000	n.a.
Teljes ágazati kibocsátás (mill. Ft) (3)	155 200	142 700	154 000	14 000	155 900	165 000	149 800	198 500	178 800	204 000	n.a.
TÉSZ-értékesítés aránya (%) (1)/(3)	0,2	0,6	1,4	4,5	14,2	20,6	21,9	19,1	18,5	21,1	n.a.
Tagi értékesítés aránya (%) (2)/(3)	0,1	0,5	1,0	3,9	13,0	15,9	15,7	15,1	16,5	18,6	n.a.
Átlagos tagi értékesítés (mill. Ft)	3,94	1,93	1,39	1,32	1,51	1,09	1,15	1,46	1,46	1,90	n.a.
Átlagos MPV (mill. Ft/ha)	0,79	0,61	0,49	0,55	0,81	1,02	0,90	1,02	0,84	1,09	n.a.
Átlagos TÉSZ MPV (mill. Ft)	213,0	174,5	134,7	217,2	294,4	259,8	305,4	468,9	508,5	603,2	n.a.

*becsült adat
MPV=Marketing Produce Value
Forrás: FruitWeb, 2009

2. táblázat

TÉSZ-ek részesedése a teljes magyar termelői zöldség-gyümölcs forgalomból

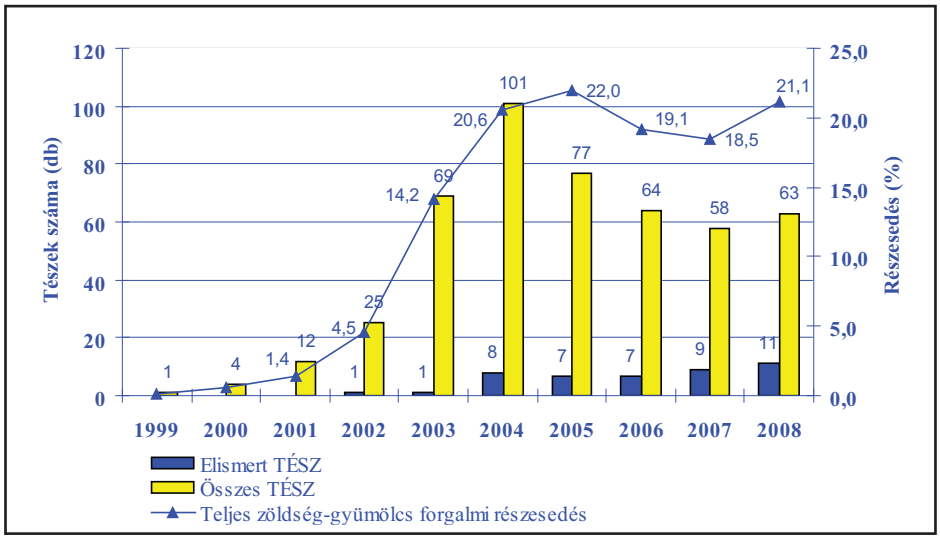
(M.e.: %)

Megnevezés	%
2002	4,0
2003	13,6
2004	21,8
2005	23,0
2006	19,1
2007	18,4
2008	21,1

Forrás: FVM, KSH, FruitWeb

1. ábra

A gyümölcs és zöldség TÉSZ-ek számának és piaci részesedésének alakulása Magyarországon

Forrás: FVM és Zöldség- és Gyümölcs Piac (2006)

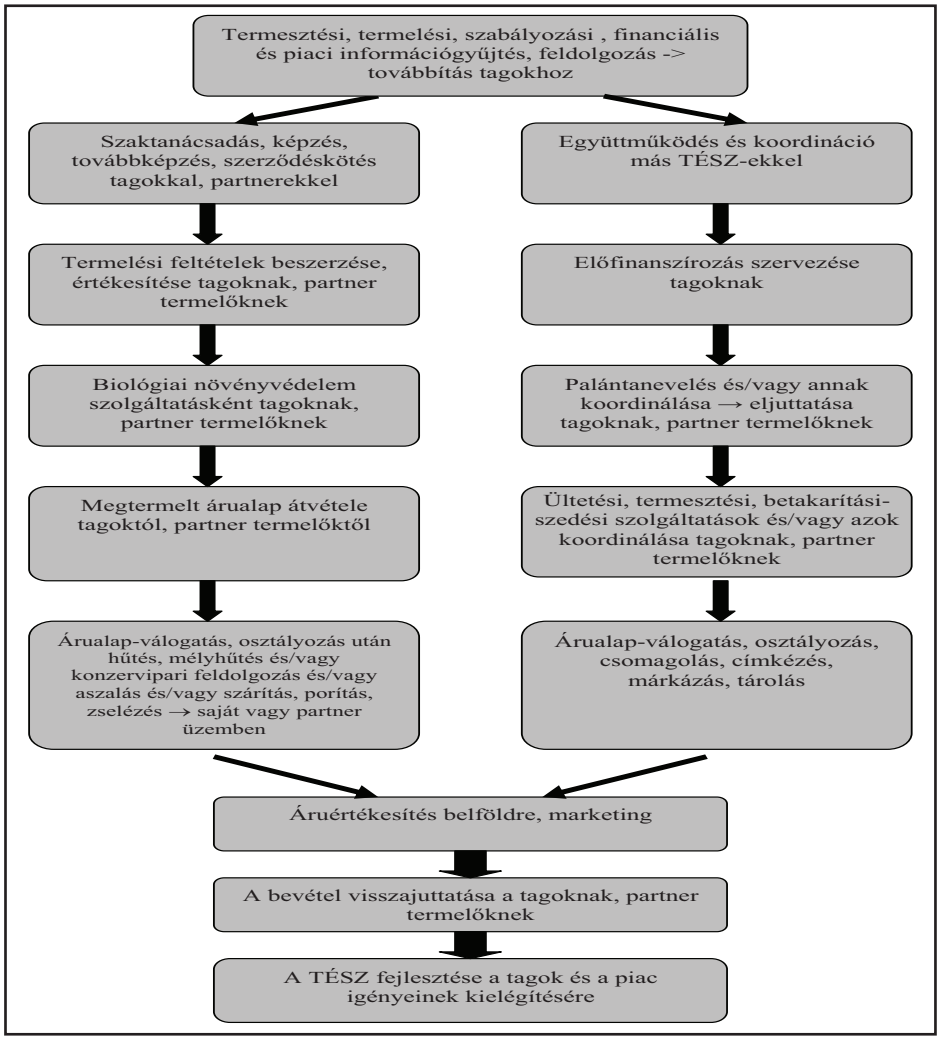
3. A TÉSZ-EK TEVÉKENYSÉGI RENDSZERE A MAGYAR KERTÉSZETI ÁGAZATOK FEJLESZTÉSÉBEN

Ebben a fejezetben azt mutatjuk be, hogy a hazai *TÉSZ-ek és azok másod-, harmadfokú szerveződései* miképpen és milyen *szervezeti, működési* jellemzők mellett lesznek/lehetnek képesek arra, hogy hatékonyan és döntő hatású szereplőként vegyenek részt *a magyar kertészeti ágazatok fejlesztésének* megvalósításában; a kertészeti termelők, feldolgozók, szolgáltatók, kereskedők és a *fogyasztók megelégedésére.*

A 2. ábrán mutatjuk be az I. szintű TÉSZ tevékenységi rendszerét.

2. ábra

A TÉSZ I. szint tevékenysége

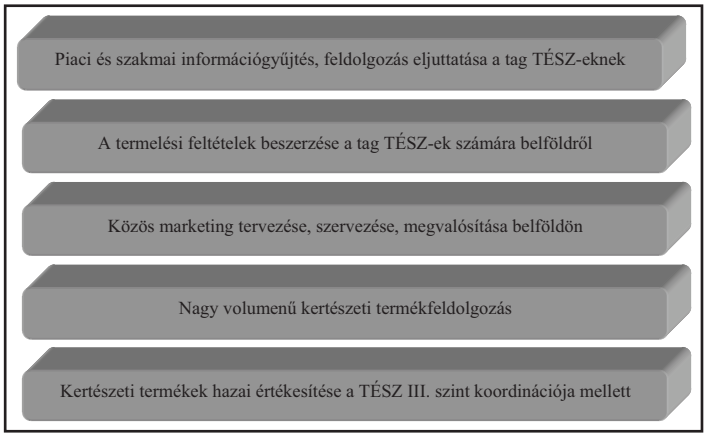

Azért választottuk az *I. szintű TÉSZ* tevékenységi rendszerének ábrán történő bemutatását, hogy szemléltessük annak bonyolult rendszerét. Kiemeljük annak jelentőségét, hogy a TÉSZ korántsem csak a megtermelt áru értékesítését végzi, tevékenységében legalább ilyen fontos az, hogy a kertészeti termeléshez szükséges szellemi, anyagi és szolgáltatási feltételeket is beszerzi a termelők megbízásából és a termelők számára. Ugyanis ennek révén 5-20% árkedvezményt lehet elérni a nagybani beszerzés következtében. Amint létrejönnek a következőkben bemutatandó *II. és III. szintű TÉSZ-összefogások*, attól kezdve természetesen azok végzik a közös beszerzést és értékesítést. Hiszen azok piaci ereje a TÉSZ-ek összefogása révén 30-60-szorosa lehet egy-egy TÉSZ piaci erejének.

A 3. ábrán a II. szintű TÉSZ tevékenységet mutatjuk be.

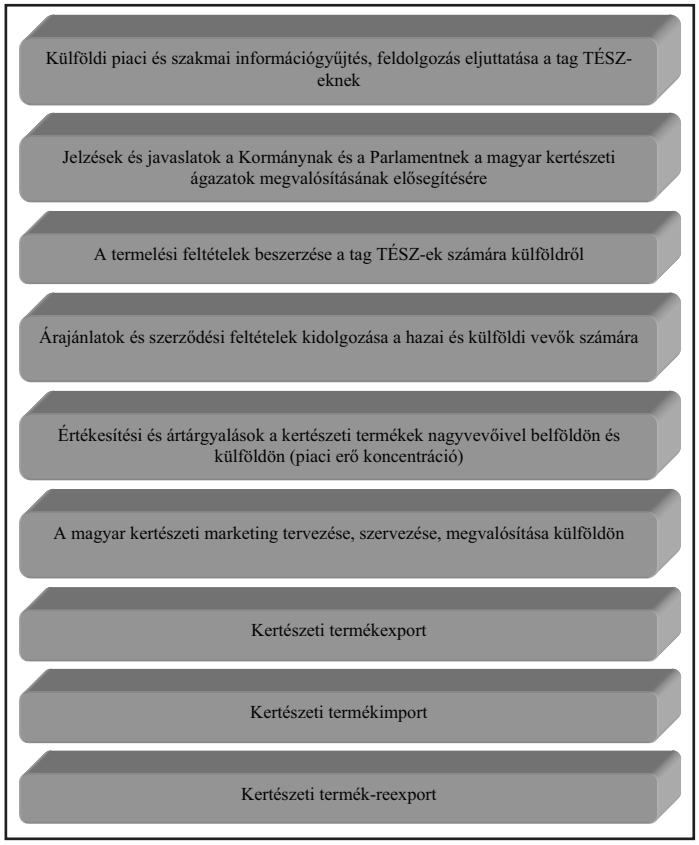
3. ábra

A TÉSZ II. szint tevékenysége

4. ábra

A TÉSZ III. szint tevékenysége

A 4. ábrán pedig a III. szintű TÉSZ-ek tevékenységét illusztráljuk.

Ahhoz, hogy a magyar kertészeti ágazatok fejlődése megvalósuljon, alapvető feltétel a *TÉSZ-ek megszilárdulása, tőkeerejének megnövelése* és szoros együttműködése annak érdekében, hogy mielőbb létrehozzák II. fokú/szintű szerveződéseiket. Ez történhet területi alapon úgy, hogy *5-7 regionális II. fokú* szervezet jön létre. Nyilvánvaló, hogy ez már alapvető módon megnöveli a kertészeti termelők piaci alkuerejét, ami fölöttébb kedvező hatással lesz mind a beszerzéseikre, mind pedig az értékesítéseikre. Azonban itt nem lehet megállni, mert a magyar kertészeti ágazatok fejlesztésének eredményes megvalósítása megköveteli azt, hogy létrejöjjön 2-3 országos termelői értékesítő szervezet a regionális TÉSZ-ek, a nagykereskedők és feldolgozók hatékony támogatása mellett. Az sem okozna gondot, ha a III. fokú TÉSZ-ből összesen egy jönne létre, azonban ez nem kívánatos, mert csökkentené a versenyt, és ez sem a kertészeti termelők, sem pedig a fogyasztók számára nem jelentene előnyt. A nyugat-európai tapasztalatok alapján arra lehet számítani, hogy a *2-3 országos TÉSZ* közül egy ki fog emelkedni, és a másik 1-2 sokkal kisebb szerepet fog játszani.

4. ZÖLDSÉG-GYÜMÖLCS ÁGAZAT FEJLESZTÉSE ÉS A VIDÉKI FOGLALKOZTATÁS

Egyetlen emberöltő alatt *51,5%-ról a tizedére csökkent a mezőgazdasági aktív keresők aránya*, és ezzel párhuzamosan 4-ről 33-ra növekedett az egy mezőgazdasági aktív keresőre jutó összes népesség. Szomorú tanulság, hogy az 1975-ös közel 5,1 milliós *aktív kereső* hazai népesség 2008-ra több mint *egymillióval lett kevesebb,* ami kifejezi egyrészt a foglalkoztatási helyzet tarthatatlanságát, másrészt azt bizonyítja, hogy egyáltalán nem jeleskedett az ország az utóbbi húsz év nemzetközi (akadály)versenyében.

A nemzetgazdasági ágak közül legnagyobb létszámkibocsátó a mezőgazdaság volt. Az agrárágazat foglalkoztatási részesedése a kilencvenes évtized első évéhez képest harmadára, 17,5%-ról 5,6%-ra esett vissza. A mező- és erdőgazdaság az élelmiszeriparral együtt az összes munkaerő-kibocsátásból közel 52%-kal részesedett, amely a vidéken élő, mezőgazdasághoz kötődő népesség megélhetését igen érzékenyen és kedvezőtlenül érintette.

A nemzetközi tendenciákkal megegyezően hazánkban is megfigyelhető az agrárágazatban foglalkoztatottak egyre kedvezőtlenebb korösszetétele. A mezőgazdaságban dolgozók 61%-át a középkorú és az idősödő korosztályok alkotják, amely az iparhoz és a nemzetgazdaság egészéhez viszonyítva is a legmagasabb. A mezőgazdaságban dolgozó aktív keresők több mint 40%-a még mindig alacsony végzettségű, kevésbé kvalifikált munkavállaló, miközben az országos átlag 21,0%.

A mezőgazdasági tevékenység, az ágazat utóbbi évtizedben megrendült teljesítménye ellenére, a kritikus foglalkoztatási helyzetű térségekben és a kistelepüléseken felértékelődött, igen fontos és növekvő szerepet játszik az ott élők megélhetésében, szociális problémáik tompításában. A mezőgazdaságnak ez a többnyire rövid távú előnyökkel és alacsony életszínvonallal járó, kiegyenlítő szerepe azonban konzerválja a vidék feszültségekkel terhes foglalkoztatási helyzetét, elodázza a megoldást sürgető teendőit. Ezért van

szükség arra, hogy a TÉSZ-ek által szervezett korszerű zöldség-gyümölcs termelés minél nagyobb területen nyerjen teret, hiszen ez tartósan gazdaságos foglalkoztatást jelent. És noha ezen a téren is kívánatos volna a minél képzettebb munkaerő alkalmazása, azonban az utóbbi húsz évben elmulasztottak miatt azt a megoldást kell választani, hogy a kertészeti foglalkoztatással párhuzamosan történjen a képzés, ha a helyzet azt indokolja, akkor az általános iskolával kezdve azt.

Egy új zöldség-gyümölcs fejlesztési programnak különös jelentőséget ad az, hogy az éppen a kevésbé iskolázott lakossági csoportoknak jelent(het) tartós kereseti lehetőséget, miközben hozzájárul a hátrányos helyzetű, leszakadó kistérségek felemelkedéséhez is. Egy ilyen program szempontjából legfontosabb régiókba érkezett a legkevesebb külföldi tőke, ezek a Dél-Dunántúl, Észak-Alföld és Dél-Alföld.

A Zöldség Program megvalósításának színteréül a már fentebb említett régiókon kívül *Észak-Magyarország* is szóba jöhet, hiszen annak déli részén olyan nagy hagyományú zöldségtermesztő területek vannak, mint a *hatvan-boldogi és a hevesi.*

5. NÉHÁNY TÉSZ JELLEMZŐINEK BEMUTATÁSA

Az 5-8. ábrán röviden és a legfontosabb jellemzőikkel bemutatunk néhány nagy TÉSZ-t.

5. ábra

Dél-alföldi KerTÉSZek Zöldség-Gyümölcs Termelői Értékesítő Szövetkezete

- Alakulás: 2002.11.07.
- Előzetes elismerés: 2003.04.25.
- Elismerés: 2004.04.23.
- Székhely: Szentes
- Alapításkori tőke: 14,5 M Ft
- 237 fővel alakult (személyek száma 229, a jogi személyeké 8) – tagjainak száma: 666 fő (természetes személyek: 648, jogi személyek: 18)
- Tagok földrajzi elhelyezkedése: Csongrád megyében: Szentes, Szegvár, Derekegyháza, Csongrád, Nagytőke, Csantelek
- Létrehozásának legfőbb oka: a környék termelőinek biztonságos értékesítés biztosítása, a globalizált kereskedelem kiszolgálása, az élelmiszer-biztonság növelésében való részvétel, uniós és hazai támogatások jobb hozzáférhetősége
- 347 ha integrált terület (195 ha öntözött termőterület)
- Hajtató fóliaházak területe 104 ha
- Üvegházak területe 32 ha
- Szántóterület 211 ha
- Saját tulajdonú 3200 m² kapacitású hűtőház
- A termékek 25-30%-át exportálja (Németország, Csehország, Szlovákia, Szlovénia, skandináv országok, balti államok)
- A tagok által termelt zöldség-gyümölcs értékesítéséből származó értékesített termékek nettó árbevétele 2008-ban 5 340 M Ft
- A nem tagoktól felvásárolt zöldség-gyümölcs értékesítésből származó nettó árbevétel 2008-ban 1 047 M Ft
- Értékesítés nettó árbevétele 2008-ban 3 557 M Ft
- Adózott eredmény 2008-ban: 24,6 M Ft

6. ábra

MÓRAKERT Zöldség-gyümölcs Termelői Értékesítő Szövetkezet

- Alakulás éve: 1995
- Előzetes elismerés: 2000.06.20.
- Elismerés: 2005.12.30.
- Székhely: Mórahalom
- 52 fővel alakult (személyek száma 52)
- Tagjainak száma: 792 (természetes személyek: 735, jogi személyek: 57)
- Tagok földrajzi elhelyezkedése: az egész ország területe
- Létrehozásának legfőbb oka: a termelők összefogása és a piacon való egységes megjelenítése
- 2 428,2 ha integrált terület (2 264,8 ha öntözött termőterület)
- Hajtató fóliaházak területe 104 ha
- Üvegházak területe 32 ha
- Saját tulajdonú 10 000 m² kapacitású hűtőház
- 16 571 m^2 épület
- A termékek 10%-át exportálja (Németország, Románia, Lengyelország, Svájc)
- A tagok által termelt zöldség-gyümölcs értékesítéséből származó értékesített termékek nettó árbevétele 2008-ban: 3 527 M Ft
- Értékesítés nettó árbevétele 2008-ban: 5 162 M Ft
- Adózott eredmény 2008-ban: 6 M Ft

7. ábra

CIBAKERTÉSZ Zöldségtermelői Értékesítő Szövetkezet

- Alakulás éve: 2002
- Előzetes elismerés: 2002.05.07.
- Elismerés: 2002.12.05.
- Székhely: Nagyrév
- Alapításkori tőke: 3 950 M Ft
- 49 fővel alakult (természetes személyek 45, jogi személyek 4)
- Tagjainak száma: 51 fő (természetes személyek 47, jogi személyek 2, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság 2)
- Tagok földrajzi elhelyezkedése: Jász-Nagykun-Szolnok megye: Kétpó, Örményes, Lakitelek, Kunszentmárton, Zagyvarékas, Martfű, Tiszaföldvár, Kisújszállás, Tiszapüspöki, Mezőtúr, Szolnok, Dunakeszi, Heréd, Budapest, Törökszentmiklós, Üröm, Nagyrév, Kuncsorba, Cibakháza
- Létrehozásának legfőbb oka: integrált termelők versenyképes feltételekkel történő piacra jutásának biztosítása
- 1 586,2 ha integrált terület (öntözött terület: 1 856,2 ha)
- A termékek 100%-át belföldi piacon értékesítik
- Global Gap rendszer bevezetése 2007-ben
- A tagok által termelt zöldség-gyümölcs értékesítéséből származó értékesített termékek nettó árbevétele 2008-ban: 238 M Ft
- A nem tagoktól felvásárolt zöldség-gyümölcs értékesítésből származó nettó árbevétel 2008-ban: 35 261 M Ft
- Értékesítés nettó árbevétele 2008-ban: 1 175 M Ft
- Adózott eredmény 2008-ban: 11,6 M Ft

8. ábra

BOTÉSZ Bodzatermelők Értékesítő Szövetkezet

- Alakulás éve: 1999
- Elismerés: 2009.01.01.
- Székhely: Vál
- Alapításkori tőke: 19 200 M Ft
- 12 fővel alakult
- Tagjainak száma: 207 fő (természetes személyek 194, jogi személyek 13)
- Tagok földrajzi elhelyezkedése: az ország egész területe
- Létrehozásának legfőbb oka: kistermelők érdekképviselete
- 1 376,5 ha integrált terület
- 2006-ban HACCP rendszer bevezetése
- A termékek 90%-át Magyarországon, 10%-át külföldi piacon (Lengyelország: bodza, Ausztria: bodza, Németország: bodza) értékesíti
- A tagok által termelt zöldség-gyümölcs értékesítéséből származó értékesített termékek nettó árbevétele 2008-ban: 538,9 M Ft
- Az értékesítés nettó árbevétele 2008-ban: 584,7 M Ft

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Bene Cs. – Marselek S. (2009): The growing of vegetables, one of the strategic possibility of the Hungarian agricultural improvement. Gazdálkodás 53. évf. 23. különkiadás, 37-48. pp. – (2) Buday-Sántha A. (2009): Új agrárstratégia alapjai. Gazdálkodás 53. évf. 2. sz. 121-127. pp. – (3) Dinya L. (2009): Fenntarthatósági kihívások és a biomassza-alapú energiatermelés. Gazdálkodás 53. évf. 4. sz. 311-324. pp. – (4) Gergely S. (2009): Vegetable forcing program in Hungary, and its employment aspects. Gazdálkodás 53. évf. 23. különkiadás, 26-36. pp. – (5) Gergely S. (2009): Zöldenergia Program a szociális feszültségek enyhítéséért. Gazdálkodás 53. évf. 3. sz. 263-270. pp. – (6) Glatz F. (2009): Vidékpolitika és korunk válsága. Gazdálkodás 53. évf. 3. sz. 208-210. pp. – (7) Magda S. – Magda R. (2009): A globális gazdasági válság és a magyarországi agrárgazdaság kilátásai. Gazdálkodás 53. évf. 2. sz. 112-120. pp. – (8) Romány P. (2009): Felértékelni az agrárgazdaságot? Gazdálkodás 53. évf. 2. sz. 168-172. pp. – (9) Seres A. – Szabó M. (2009): Hazai zöldség-gyümölcs kisárutermelők. Gazdálkodás 53. évf. 3. sz. 254-260. pp. – (10) Smahó M. (2001): A humán fejlettség regionális dimenziói. MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, Budapest – (11) Szilvássy Z. (2009): Folyami hajózás és a magyarországi gabonaexport. Gazdálkodás 53. évf. 2. sz. 173-177. pp. – (12) Szokolainé Molnár E. (2008): Az OFA támogatási program keretében alakuló szociális szövetkezetek. Szövetkezés XXIX. évf. 1-2. sz. – (13) FruitWeb, 2009 – (14) FVM és Zöldség- és Gyümölcs Piac (2006) – (15) HDR (2204) Human Development Report 2004., UNDP – (16) M.O.Häring.HäringGeoProject, 2002